

F RANZ WERFEL

*Piseň
o Bernadettě*

VYŠEHRAĐ

PŘELOŽILA JITKA FUČÍKOVÁ

Originally published as „Das Lied von Bernadette“
© 1941 by Bermann-Fischer Verlag, Stockholm

Translation © Jitka Fučíková – heirs, 2017
Illustrations © Mikuláš Medek – heirs, 2017

ISBN 978-80-7429-795-3

V posledních dnech června roku 1940, po zhroucení Francie, jsme se na útěku z tehdejšího bydliště na jihu země octli v Lurdech. Doufali jsme, žena i já, že ještě zavčas přes španělské hranice unikneme do Portugalska. Protože nám však všichni konzulové jednomyslně odepřeli potřebná víza, nezbylo, než abychom tu noc, kdy německá vojska obsadila pohraniční město Hendaye, uprchli za velikých obtíží do vnitrozemí Francie. Pyrenejské departementy se proměnily ve fantastické tábořiště chaosu. Miliony lidí tohoto zvláštního stěhování národů bloudivy po silnicích a ucpávaly města a vesnice: Francouzi, Belgičané, Holanďané, Poláci, Češi, Rakušané, vystěhovalí Němci a mezi nimi vojáci poražených armád. Jenom s námahou bylo možno utišit hlad. Ale noclehy se vůbec nesehnaly. Kdo ukořistil nějakou čalouněnou židli k přečkání noci, tomu se závidělo. V nekonečných řadách nehybně stála auta uprchlíků, naložená nábytkem, žíněnkami, postelemi, protože už nebyly pohonné látky. V Pau jsme se od rodiny tamějších usedlíků dověděli, že Lurdy jsou jediné místo, kde by se při troše štěstí snad ještě našel nocleh. A protože to proslulé místo bylo vzdáleno pouhých třicet kilometrů, radili nám, abychom to zkusili a zaklepali na jeho brány. Té rady jsme uposlechli a našli konečně útulek.

Takto mě Prozřetelnost přivedla do Lurd, o jejichž zázračné historii jsem až dosud měl znalosti jen zcela povrchní. Několik neděl jsme se skrývali v tom pyrenejském městečku.

Byl to čas plný strachu. Ale byl to zároveň čas pro mne velice významný, nebo jsem poznal zázračnou historii děvčátka Bernadetty Soubirousové a zázračné skutky lurdských uzdravení. Jednoho dne jsem ve své veliké tísní složil slib:

Vyváznu-li z tohoto zoufalého postavení a bude-li mi dopřáno dosíci spásného pobřeží Ameriky – přislíbil jsem – pak především před jakoukoliv jinou prací zapěji píseň o Bernadettě, pokud na to mé schopnosti stačí.

Tato kniha je splněním slibu. Epický zpěv se může v naší době odít jen do formy románu. „Píseň o Bernadettě“ je román, ale nikoliv fikce. Nedůvěřivý čtenář se tváří v tvář událostem zde předváděným zeptá jistě větším právem než u jiných dějinných eposů: „Co je pravda? Co je vymyšleno?“ Odpovím: Všechny pamětihodné události, jež jsou obsahem této knihy, udály se ve skutečnosti. A protože od jejich počátku neuplynulo víc než osmdesát let, odehrávají se v nejjasnějším světle historie a jejich pravdivost je utužena přáteli, nepřáteli a chladnými pozorovateli ve věrných svědectvích. Mé vyprávění na této pravdě nic nemění.

Práva básnické svobody jsem použil jen tam, kde umělecké dílo vyžadovalo určitého chronologického zhuštění a kde šlo o to, vykřesat z látky jiskru života. Odvážil jsem se zazpívat píseň o Bernadettě, třebaže nejsem katolík, nýbrž žid. Odvahu k tomuto činu mi dal slib mnohem starší a neuvědomělejší. Již v dobách, kdy jsem psával první verše, jsem sám sobě přísahal, že svou prací budu vždy a všude oslavovat božské tajemství a lidskou svatost – nedbaje doby, která se s posměchem, zlobou a lhostejností odvrací od těchto posledních hodnot našeho života.

Los Angeles, v máji 1941

FRANZ WERFEL

ne, pro mne pramen neteče

Tohle jsou ty veliké souvislosti, pochopené skrze bleskové osvětlení Marií Terezií Vauzousovou ve chvíli, kdy se zhroutila tvář v tvář strašnému znamení, které jí Bernadetta odhalila.

Massabiellská Dáma si vyvolila za nástroj prostoduché stvoření a jako první příkaz mu vložila do úst tvrdošijně opakovanou výzvu k pokání, ačkoliv toto stvoření ve své dětské mysli a prostotě této výzvě, adresované hříšníkům celého světa, nemohlo rozumět. Pokání, pokání, pokání! A znovu a znovu! Svět je špinavý! Svět je chorý! Modlete se za hříšníky! Modlete se za celý svět! Tak jako existuje jasná souvislost mezi hříchem a pokáním, hřích zase jaksi nejasně souvisí s nemocí. Volání po pokání je jen přípravou k vlastnímu plánu. Za neskonale mimořádných okolností (polykání hlíny a zvracení) vyhrabe to prostoduché, nic netušící dítě ze země pramen milosti, který poznenáhlu začne projevovat svou moc a skrze nepochopitelná uzdravení uvede svými „pro“ a „proti“ do pohybu celý svět. Objevením pramene úkol dítěte prakticky končí a Dáma zřejmě propouští dítě ze svých služeb. Církevní vrchnost podrobí tyto podivné jevy svědomitému, ba málem odmítajícímu zkoumání, které se vleče plná čtyři léta. Teprve potom církev prohlásí, že je přesvědčena, a uzná nadpřirozený charakter těchto jevů. Co však se stane s Bernadettou, prostřednicí mezi Dámou a světem? Tarbeský biskup pochopil už dávno, že je povinností církve, aby se ujala péče o tuto záračnou boží bytost. Zasadí ji do jedné z nejchvalnějších řeholních zahrad Francie, aby tam v skrytu kvetla a usilovala

o onu dokonalost, dosažitelnou člověku duchovnímu, která jediná odpovídá někdejšímu milostiplnému vyvolení. Ale mezi zahradnicemi toho řádu je řízením Prozřetelnosti i dcera generála Vauzouse. Jí připadne za úkol vypěstovat určitý typ, jakého si žádá tisíciletá moudrost církve, která tak dobře zná člověka a jeho možnosti. V pětadevadesáti případech ze sta se také skutečně daří přizpůsobit rozličné osobnosti tomuto vyzkoušenému typu. Ale divná věc, řeholnice Vauzousová, navenek naprosto bezúhonná představitelka tohoto typu, se ve svém nenasytně příčinlivém nitru souží pro mohutnou vůli jednoho já, jež se přes všechnu askezi a cepování žádoucím průměru přizpůsobuje jen navenek a zdánlivě. Její původ, krev, vzdělání, inteligence a energie jsou pro ni nepřemožitelnou trýzní hluboce utajené pýchy. Nezlomná pýcha její osobnosti je onou hlubší příčinou, pro kterou se Vauzousová nedokáže vypořádat ani sama se sebou, ani s Bernadettou. Neboť i Bernadetta je dýmant. Ale to všechno není žádná duševní aritmetika. Odehrává se to v jakési nejasné hře přitažlivosti a nechuti. Nikdo o tom neví, ani její zpovědník, a ze všech nejméně ona sama, novicmistryně. Stále a stále znovu se musí nad Bernadettou pohoršovat. Pohoršovala se už v Lurdech. Jenže tenkrát se pohoršoval kdekdo, nejen světské úřady, ale i kaplani, děkan Peyramale, biskup Bertrand Sévère. Až do konečného rozhodnutí komise nikdo Bernadettě nevěřil, stejně jako ona. Naneštěstí je však Marie Terezie Vauzousová odsouzena i nadále, navzdory všem nad slunce jasnějším faktům, o vyvolené dívce pochybovat. Bojuje proti tomu v dlouhotrvajících modlitbách. Těmto modlitbám se podle všeho nedostává vyslyšení. A stále znovu některý rys Bernadettiny povahy nebo nějaké bezvýznamné slůvko vrhá Marii Terezii do duševních útrap. I když je všechno potvrzeno, ona, Marie Terezie, není v hloubi duše s to pochopit, že tahle, jak jí připadá, obyčejná, povrchní a v jádře vzpurná povaha by měla být vyvolena před všemi ostatními lidmi. V nejtajnějších temnotách její mysli krvácí strašlivá otázka: „Proč ona, proč ne já?“ A druhá otázka, mnohem strašnější: „Je moje cesta vůle, věčného zápasu, skutečně pravou cestou, jestliže se ta druhá, Bernadetta, smí neuvědoměle protančit všemi obtížemi rovnou k nebi?“ Dlouhá léta se Marii Terezii daří utajit tuto mučivou rozpolcenost jak před Bernadettou, tak přede všemi ostatními i před vlastním svědomím. Teprve ten

několikrát se opakující sen o pekelné propasti massabielské roztrhne mlhy, které tu rozpolcenost zastírají. Ona, vtělené sebeovládání, není už mocna sama sebe a žádá od ubohého dítěte znamení omilostnění. A hle, tohoto znamení se jí dostalo, a ona je v náhlém a zdrcujícím osvětlení pochopí. Bernadetta má stigma! Je to stigma její smrtelné choroby. Touto chorobou se ta, která z příkazu nejsvětější Panny z ničeho vyvedla na světlo pramen tisícerych uzdravení, stává protagonistkou všech nemocných světa. Bůh jí tím po všech zázracích, jež skrze ni učinil, dopřál ještě další milosti, milosti utrpení, milosti napodobení Krista. Vauzousovou jímá závrť. Leží na zemi, tiskne suchou tvář do kostnatých rukou. Ne, rozumem nepochopíš děsivě krásné dění v dívce Bernadettě. Lítost a úcta před tajemstvím tiskne Marii Terezii k zemi. Avšak ta, která byla takto vyznamenána, si už zase koleno zahalila a usmívá se lehce, jako by se všechno rozumělo samo sebou a jako by jinak ani být nemohlo.

Řeholnice Vauzousová ve svém osvětlení dělá správnou diagnózu: tumor na Bernadettině koleně nepochází z nějaké přechodné infekce. Je a zůstává znamením smrtelné choroby. Tuberkulóza kostí je jedna z nejzdlouhavějších a nejbolestivějších smrtelných nemocí. Veliké přestávky jen zostřují definitivní beznadějnost. V záchvatovém období se jako kruté komplikace přidružují záněty nervů. Utrpení lurdského děvčátka netrvá sedm dní, nýbrž přes sedm let. Sedm let je dva tisíce pět set padesát pět dní.

Bernadetta se poddává nemoci tak, jak se odjakživa poddávala všemu, co život přinášel, bezděčně a celou svou bytostí. Takto kdysi vyhověla přání Dámy, když žvýkala hořké rostliny, když polykala mokrou hlínu, když se dvakrát za sebou v jeden den odvážila do lví jámy Peyramalovy. Tak odolávala výslechům, psychiatrickému vyšetřování, zpozdilému vyptávání zvědavců, nadávkám, vynášení a dotírání. A teď stejně přirozeně přijímá svou nemoc a nezmíní se ani jedenkrát ani slůvkem o tajemství, které pochopila řeholnice Vauzousová a které nezůstalo utajeno ani jejímu vlastnímu srdci. Jednou prohodí před Natálií:

„Tuhle nemoc holt na mě poslali proto, že se se mnou nic jiného nedalo počít...“

V těch usměvavých slovech není za mák pokory onoho žádoucího typu. Neliší se pranic od odpovědi, kterou dala

Bernadetta první den představené Imbertové, když se jí matka představená ptala, co umí.

„Oh, pas grand' chose, madame la supérieure.“

Tato odpověď nevycházela z pokory, nýbrž z ctnosti ještě vzácnější, z drsného a střízlivého sebeocení, které nezviklá ani přízeň nebes, ani chvála světa. Po celou dobu, co stůně, si Bernadetta ani jednou, ani na vteřinu nezahraje na hrdinku a statečnou trpitelku. Když má příliš velké bolesti, nařiká, běduje a prosí o omamující léky. Kdyby onemocněla řeholnice Vauzousová – jenže ta neonemocní – neklesla by ani v krutějších bolestech, naopak, bledá a strnulá jako středověká královna by svou trýzeň zamlčovala a přinášela v oběť Bohu. Bernadetta ne. Ani ji nenapadne obětovat to, čemu se nelze vyhnout. Nešilhá po odměně. Zatajovala svůj strašný nádor jen proto, aby ji neodvolali od její práce. Teď už mlčet nemusí. A jestliže někdy, pokud se jí to daří, přece jen potlačuje naříkavé vzdechy, které se jí derou na rty, dělá to jen ze strachu, aby ji nepřenesli do nemocnice. Chce být doma, jako kdysi její zvěčnělá přítelkyně sestra Žofie.

Nemoc leží před Bernadettou jako mohutná hora, kterou se musí svýma slabýma rukama prohrabat, aby vůbec kdy dospěla na světlo. Prokopává se jí nesčetnými dny s jarou nezkrusitelností dobrého dělníka, jenž neztrácí odvalu. Je tím plně a nepřetržitě zaměstnána. Ležení se pro ni stává brzy uměním; rovněž sezení a každý pohyb na lůžku, dýchání, usínání a procitání. Jako se donedávna zcela a výlučně oddávala svému vyšívání, pěstuje teď svou nemoc. Nedává najevo netrpělivost. Ani jednou si nezasteskne, aby už byl konec. Sestry k velikému údivu poznávají, jak úporně Marie Bernarda lpí na životě, třebaže je život pro ni už jen mučivou trýzní. Kostičer v nohách a ramenou vyžaduje občas operativních zásahů. K tomu je třeba, aby Bernadettu přenesli do nemocnice. Když se potom vrátí zase domů, žertuje při vši své slabosti a slaví den radosti.

Stará Bernadettina moc proměňovat duše se za nemoci uplatňuje víc než kdy jindy. Neverské sestry poznávají drahocennost pokladu, který jim byl svěřen. Cěla Marie Bernardy, třebaže se v ní neděje nic zvláštního, se stává komůrkou srdce pro celý dům. Jako dřív, ani teď neřekne lurdské děvčátko nikdy jedině slovo, jež by přesahovalo okruh obyčejného světa a hmatatelné skutečnosti. Z Bernadettiných úst

nevycházejí povznášející slova ani mystické narážky. Zato se však za nejprostší odpovědi skrývá trpytivý význam, který ostatní vycítí až teprve později a který sestře Natálii a někdy i matce Imbertové vhnání slzy do očí.

V čele těch, které Bernadetta proměnila, je Marie Terezie Vauzousová. Ale její proměna je opět jen dílem sebevýchovy. Mère Vauzousová, poražena Bernadettou, vidí, že její vlastní cesta zarputilé vůle ke spáse byla zavržena, obětuje tedy tuto cestu, zřekne se jí a usiluje o prostou pokoru, která je její povaze cizí. Především však vezme dcera generálova na sebe povinnost sloužit ve dne v noci onomu prostému dítěti z lidu, které nad ní vyniká. Tato panovačná povaha strhuje na sebe neúprosně všechnu péči o nemocnou. Představená musí často urovnávat spory mezi bývalou novicmistryní a druhou asistentkou Natálií, která se nechce dát vytlačit z blízkosti milované Marie Bernardy. Ale k trpké ironii života patří i to, že se Bernadetta necítí nijak šťastna, když její učitelka a mistryně jí se svou obvyklou neústupností prokazuje jisté služby, že je naopak zaražená a cítí se tím nevhodným zvratem okolností velmi zahanbená. Takto se – přese všechny proměny a obětování – Bernadetta nezavila starého biče, který se proměnil v bič nový.

Průběh nemoci je takový, že Bernadetta již v druhém roce nemůže hýbat nohama. Ale protože se chce podílet jak na sborových modlitbách, tak i na společném stolování, přenášejí ji do kaple i do refektáře. A zase vzplane boj mezi Marií Terezií a Natálií. Tento svár může matka představená snadno rozhodnout. Natálie je slaboučké stvoření, kdežto matka Vauzousová, vysoká a šlachovitá osoba, by bez námahy přenesla v náručí i tři takové víly, jako je Bernadetta. Jí je tedy přisouzeno brát několikrát za den Bernadettu do náruče a snášet ji opatrně ze schodů. Oči nemocné se v takových chvílích dívají plaše a vylekaně před sebe.

Sestry mezi sebou už často hovořily o jedné věci, avšak žádná se až dosud z jakéhosi nejasného důvodu neodvážila o ní zmínit veřejně a ve vši vážnosti. Několik týdnů se Bernadettě vede mnohem líp, dokonce přibyla i trochu na váze. Jednou ke konci oběda jí znenadání řekne matka Imbertová: „Milé dítě, vsadila bych se, že i vy sama jste často pomýšlela na to, co my. Ale dokud jste tolik trpěla, nedalo se o nějaké delší cestě uvažovat.“

„Nevím, o čem mluvíte, madame la supérieure,“ prohodí opatrně Bernadetta.

Matka Imbertová se přinutí k úsměvu:

„Nechtěla byste využít dobrodiní, jehož se vašim prostřednictvím dostalo světu?“

„Co tím chcete říci, madame la supérieure? Jsem taková nechápavá...“

„Teď, když je vám lépe, můžete se toho klidně odvážit a zajet si do Lurd, ma soeur...“

„Ach ne, ma mère, to nejde,“ odpoví rychle a poděšeně Bernadetta.

„Pročpak ne, milá dcero?“

„Mně by pramen nepomohl, madame la supérieure.“

Řeholnice za stoly se dlouze odmlčí. Konečně se zeptá Natálie:

„Jak to? Proč by zrovna vám neměl pomoci...“

„Ne, ne, pro mne ten pramen není,“ trvá Bernadetta umíněně na svém.

„Jak to víte, mon enfant?“ pátrá Vauzousová a upře na nemocnou dlouhý pohled.

„Prostě to vím.“

„Řekla vám to Dáma?“ ptá se Vauzousová.

„Dáma už ke mně nehovoří.“

„Dala vám to snad nějakým způsobem pocítit?“

„Ó ne, Dáma se tím už nezabývá...“ A dřív než dá řeči jiný směr, prohlásí stručně znovu: „Prostě to vím.“

dábel dotírá na Bernadettu

V posledních dvou letech života je Bernadettino tělo tak vyhublé, že už je pouhým dechem. Navzdory tomu se zdá, že se nemoc zastavila, lépe řečeno dospěla k jakémusi zvláštnímu vyčerpání. Bernadetta už nemívá tak často v noci bolesti. Naproti tomu se dostavuje zvláštní psychická ochablost. Dokud byla zdravá, nebývala Bernadetta nikdy kořistí skrupulí a přemrštěného pocitu viny. Naopak. Okouzlující půvab této duše byl v tom, že žila v nepopíratelné jistotě. Ale teď najednou sleduje velmi jemně jazýček na vahách svého svědomí. Čím víc se z nekonečné vnější bezobsažnosti života v paměti nemocné vynořuje minulost, Lurdy a její dřívější svět, tím víc se přiostrhují lítostné návaly citu. Poznenáhlu přítomnost i minulost bolestně splývají. Natálie například přistoupí k Bernadettině posteli a vidí, že Bernadetta pláče:

„Proboha, ma soeur, co se vám stalo?“

„Ó, chovala jsem se tak ohavně, sestro...“

„Co to povídáte, milá přítelkyně? Vůči komu jste se ohavně chovala?“

„Ale ano, Natálie. Vůči matce! Právě onehdy...“

„Vaše matka je přes deset let mrtvá, Marie Bernardo...“

„Maminka měla cibulovou polévku a nandala mi jí plný talíř. Já jsem se bůhvíproč rozzlobila a hubačila jsem: ‚Dej mi už jednou pokoj s tou svou cibulovou polévkou, ani cítit ji nemohu!‘ Ano, to jsem řekla...“

„Ale vždyť je to už dávno, víc než šestnáct let,“ vrtí hlavou Natálie.

„Nic, nic není dávno, všechno stále trvá,“ vzlyká Bernadetta. „Chudák maminka, měla takový těžký život, a já jsem na ni byla zlá...“

Podruhé zamžourá na Marii Terezii Vauzousovou:

„Ma mère, to vy ani nevíte, že jsem z katechismu vytrhla dva listy...“

„Z jakého katechismu?“

„Z mého školního katechismu...“

„Vy se na něj ještě pamatujete, mon enfant?“

„Aby ne, ma mère! Mám ho ještě tamhle mezi svými věcmi. Ty dvě stránky jsem vytrhla ze zlosti. Žárlila jsem na Janu Abadiovou, protože se pořád naparovala, jak dobře se učí...“

Vzpomíná nejen na matku, ale i na starou sestru Žofii, jejíž čistou památku zastihují podobné pocity viny.

„Sedávala u mne celé hodiny,“ žaluje na sebe Bernadetta sestře Natálii. „Kreslím a vyšívám jako posedlá a ona, chuděrka, mluvit nemůže, nemůže se vyjádřit, jen ustavičně pohybuje rty, protože mi asi chce něco říci. Ale já si toho nevěším, beztak ti nerozumím, myslím si, tak co, a nepomohla jsem jí, Natálie, já jí nepomohla. Kriste Pane, kde se v člověku nabere tolik zloby...“

Mnoho takových hříšků vychází najevo jako malé krůpěje krve. Každou jinou osobu, která by se podobnými nicotnostmi takhle bolestínsky trápila, by řeholnice jistě považovaly za nepravdivou a afektovanou. Ale Bernadetta ze sebe vyráží svá přiznání tak pravdivě a živelně, že se Natálii a jiným svědkyním derou slzy do očí. Čím víc nabývají minulé věci barvy, tím víc bledne přítomnost. Když Bernadetta dostane telegram od svých bratrů, v němž jí oznamují smrt mlynáře Soubirouse, jen se mlčky pokřižuje a neřekne ani slova.

Jiná, velmi neobvyklá zkouška ji však ještě čeká, zkouška, která vyvolá v klášteře nemalý úlek. Lidská duše, tolik prahnoucí po světle, rozprahuje své kořeny do sféry noci a strašidelnosti. Ani Bernadettina duše není výjimkou. Už v dětství, dávno předtím, než jí bylo přáno uzříť Dámu nebes, měl její vizionářské oči schopnost nazírat tváře a přeludy jakoby v rámcích předmětů. Mokrý skvrny na zdi Cachotu. Mračna v Bartrès. Listí pohybující se v slabém větru. Bílé kameny v Gavě a v potoce. Ohnivý jazyky v plamenech. To všechno vskutku tvořilo rámec k úprku obrazů, jež se draly z její dětské

mysli. Ale většina obrazů nepatřila do okruhu půvabu a líbivosti nebo aspoň lhostejnosti, nýbrž do okruhu nadobro opačného, ačkoliv se to u dívky s takovou touhou po kráse zdálo nepochopitelné. Skvrny na stěně byl kozel Orfid. Zachvívající se skulina v listí nabývala podoby strašidelného netvora. Kameny v řece se měnily v lebky utopenců. A všecko dohromady tvořilo jakýsi vehikl pro nevýslovný strach před světem, který pociťovalo srdce toho pyrenejského dítěte. Už velmi brzo se Bernadetta naučila spojovat tento strach před světem se jménem a bytostí ďábla.

Ale teď, kdy se proud jejího života prodírá poslední soutěskou, množí se víry tohoto strachu v hrozivý vodopád. Zdá se, že omilostněná duše musí z vyššího příkazu všechny obrazy hrůzy, jež na jejím dně dosud číhají, v mukách vyzvracet dřív, než bude smět opustit svět. Bílé natřené stěny v nemocniční cele, obrysy stromů v okně, tvary a stíny každého předmětu v přítmí ožívují jako dosud nikdy.

Nebyla massabiellská jeskyně místem ošklivosti a neřádstva, dřív než byla vysvobozena a povýšena? Nesoptilo bolestně a vzteklé vytí řeky Gavy proti tomu, že démon nad ní ztratil vládu? Nemusela Dáma sama tuto démoničnost přísným pohledem odkázat do mezí klidu, když se dokonce i v její přítomnosti snášela na rozzuřenou řeku? Démon byl vždycky nablízku a spojen s duší skrze strach.

Jinými slovy: Bernadettu moří ďábel. Je to čert-nuzák, který nemá co nabídnout. Nemůže Soubirousově dceři ukázat bohatství světa, protože by tento svod nechápala. Ani šťavnatou broskví ji pokoušet nemůže, hrou, která by se mu u řeholnice Vauzousové možná ještě stále dařila. Ale chřadnoucí tělo Marie Bernardy nemá už jiného přání, než aby necítilo bolest. Zlo to s ní nemá lehké. Nezbývá mu nic jiného než vyslat ďábla zcela primitivního, původního, pradávného ďábla, který má domov v pyrenejských roklicích pod ledovci Pic du Midi a Vignemal, který nepracuje se zjemnělým svůdnickým uměním, nýbrž s rdousivým strachem a holou hrůzou. Bernadetta, dítě lidu, který dosáhlo v nejvyšším stupni duševní jemnosti, je vydána na pospas rohatému, chvostnatému čertu, jak si ho po staletí představuje bigorrský prostý lid. Hučí kolem její postele jako Gava, řve své „upaluj“ a „zachraň se“, převaluje se v podobě černých sviní chrochtavě přes její dušnou hrud. Bere na sebe

nejohavnější lidsky-zvířecí podoby a kombinace. Ale někdy je jen strakatým tajtrlíkem, který ji chce spálit ohněm; jindy se podobá Vitalu Dutourovi, císařskému státnímu návladnímu, kterému ze žluté pleše vyrůstají dva křivé rohy. Je dost divné, že si ze všech svých pronásledovatelů vybere Bernadetta zrovna podobu Dutoura, od kterého zkusila mnohem méně než například od Jacometa nebo vyšetřujícího soudce Rivese, zjednaného provokatéra nebo zrzavého profesora.

„Dobře si rozmysli, co budeš vypovídat,“ radí jí ďábel Dutour, jemuž z obličeje vyčnívá rudý, pekelný, rýmovitý nos. Bernadetta sténá. Dutour-čert se tváří docela přívětivě:

„Doufám, že neodstrčíš ruku, kterou ti v poslední chvíli nabízím...“

„Apage, Satanas!“ vzkřikne Bernadetta, jak se to naučila, a její bolavá ruka znamená tvář i prsa křížem. Občas se takový noční výkřik rozlehne tichým domem. Tehdy se začnou sbíhat jeptišky, jedna za druhou, aby osvědčenými modlitbami přispěly sestře na pomoc.

„Ach, mé milé,“ šeptá Bernadetta drkotajíc zuby, „zase na mne dnes doráží...“

Ale mère Vauzousová je statečná bojovnice. A Bernadetta zimomřivě zalézá za její modlící se komandantský hlas.

Po Třech králích oznámí domácí lékař, doktor Saint-Cyr, matce Josefě Imbertové, že musí být připraveni na velmi brzký konec. Představená zajde k biskupovi, monseigneurovi Lelongovi. Neverský biskup napíše tarbeskému biskupovi. Tarbeský biskup se již nejmenuje Bertrand Sévère Laurence, nýbrž Pichenot. Když Pius IX. povolal mezi biskupy celé zeměkoule na vatikánský koncil i monseignura Laurence, bylo monseigneurovi osmdesát a byl těžce nemocen. Snažili se ho odvrátit od té obtížné cesty. Ale monseigneur, který to svého času Dámě tolik ztrpčoval, odpověděl svým rádcům: „Myslíte, že hrob v Římě je tak špatný cíl, že nestojí za třicet hodin jízdy vlakem?“ A stařec dosáhl cíle cesty. Jeho nástupce Pichenot vyšle do Nevers dva učené teology ze slavného tarbeského semináře, aby se tam spojili s dvěma jinými učenými teology ze semináře neverského. Opět se tedy sejde jakási komise, jejímž úkolem je takřikajíc převzít poslední inventuru tajemství, dokud je korunnní svědkyně ještě při vědomí. Zkreslené pověsti o Bernadettiných výčitkách svědomí a o pokušení

ďábla pronikly – bůhvíjakou indiskrecí – skrze klášterní zdi do světa. Jedny noviny si dokonce troufaly napsat, že výčitky svědomí na smrt nemocné lurdské vizionářky jsou jasným důkazem, jak se tato domnělá vizionářka bojí, že se bude muset odpovídat za svůj prohnaný švindl zjevení a zázraku.

Jednoho studeného zimního dne přistoupí k loži Bernadetty matka Josefa Imbertová a řekne:

„Milá dcero, ctihodní páni biskupové z Nevers a z Tarbes si přejí, abyste jim ještě jednou výslovně potvrdila, co pro vás a skrze vás nejsvětější Panna učinila. Poslali nám sem proto čtyři učené pány, kteří dnes odpoledne vyslechnou vaše slavnostní doznání o zjeveních, jimiž jste byla vyznamenána. K vaší počtě budou přítomny i ctihodná matka generální představená a rada naší kongregace.“

Kdyby Bernadetta měla v obličejí ještě jedinou kapku krve, byla by zbledla. Takto jen zavře oči a zalapá po dechu. Představená se jí snaží upokojit a povzbudit:

„Marie Bernardo, přijměte to jako povinnost poslušnosti. Dohlédnu, aby vás to nenamáhalo. Slibuji vám to...“

Slavnostní akt se koná ve veliké a studené místnosti, do které v půlkruhu rozestavili dva tucty křesel. Generální představená, shrbená stářím, osm ctihodných řeholnic kapituly, neverský generální vikář, vyslanci biskupů a ještě několik jiných kněží – všichni povstanou a zůstanou stát, když v patách za matkou Imbertovou a matkou Vauzousovou vnášejí do holého sálu na nosítkách sestru Marii Bernardu. Klášterní sestry se skromně tlačí v pozadí. Nejstarší z vyslaných teologů se jemně a šetrně nakloní nad Bernadettu:

„Vyhneme se všemu, co by vás vysilovalo, sestro. Přečteme protokol vyšetřující komise z roku 1858. V něm jsou zaznamenány všechny výpovědi, které jste tehdy – přesně před dvaceti lety – učinila. Neprosíme vás o nic jiného, než abyste nám tyto výpovědi potvrdila. Cítíte se k tomu schopna?“

Bernadetta se velikýma, ustrašenýma očima rozhlíží kolem sebe a nakonec sotva znatelně přikývne. Zase jeden výslech? Monotónní hlas předčitatele dolehne k jejímu sluchu. Jako z nekonečných dalek naslouchá vyprávění o čtrnáctiletém dítěti, které šlo na roští a setkalo se tam s krásnou dámou. Dlouho, nekonečně dlouho trvá to vyprávění a strnulý mráz svírá údy nemocné. Slaboučký dech se shlukuje jako kouř

před jejími ústy. Bernadetta napíná všechny síly, aby na ten výslech stačila. Když jeden úsek vyprávění skončí, otáže se jí něžně hlas nejstaršího teologa:

„Sestro Marie Bernardo, můžete nám ještě jednou potvrdit, že to, co jste právě slyšela, je skutečná pravda?“

Bernadetta hledí úpěnlivýma očima do prázdna. Potom dětským hláskem zapípá:

„Ó ano, ano... Já jsem ji viděla...“

Předčítatel pokračuje. Čas jako by stál. Znovu a znovu se dotazuje šetrný hlas starého kněze:

„Sestro Marie Bernardo, můžete nám stvrdit, že to, co jste právě slyšela, je pravda?“

A s pohledem úpěnlivě upřeným do dálky Bernadetta pokaždé stejně odpovídá:

„Viděla jsem ji... Ano. Já ji viděla...“

Když se asi po hodině octne zase v cele jen sama s Natálií, její strnulost povolí. Prudce, křečovitě se rozpláče. To, co zbylo z jejího těla, hrozí v té křeči zajít.

„Bože,“ vzlyká, když může zase mluvit, „oni za mnou budou pořád chodit, přijdou zítra zase, i pozítří, a budou se ptát a ptát až do soudného dne...“

Natálie před ní poklekne a položí jí ruku na čelo:

„Teď jste slavnostně doznala pravdu, milá přítelkyně... Nikdo vás už nebude trápit...“

„Ó, já to vím lépe než vy,“ sténá Bernadetta. „Budou mě mučit, dokud živa budu, budou se mě ptát, vyptávat a vyptávat... Sotva vyjdou ze dveří, už na to, co jsem jim řekla, zapomenou, a budou to chtít slyšet znovu...“

A po chvíli, zatímco štkaní poznenáhlu slábne: „Nevěří mi a nevěří... Já je chápu... Byla to příliš velká milost pro mne...“

Zdá se, že Bernadetta po tomhle výbuchu usíná. Natálie u ní mlčky setrvává. Z ničeho nic zdvihne nemocná hlavu:

„Prosím vás, sestro, podejte mi můj bílý pytlíček...“

Sestra Natálie vyndá ze zásuvky tu prastarou, vybledlou mošničku, kterou Bernadetta nosívala jako školačka. Kdysi v ní mívala biblickou dějepravu, katechismus, nedopletenou punčochu, chlebovou kůrku, kousek cukrkandlu a malého oslíka s ulomenou nohou. Když sestra Natálie vysype obsah pytlíčku na pokrývku, je tu z bývalých pokladů ještě biblická dějeprava a oslíček s ulomenou nohou. Bernadetta spokojeně

kývne hlavou. Oč pomíjivější bývají poklady bohatců, o to příchynější jsou poklady chudých. Bernadetta ukáže na obrázek Panny Marie, který jí poslal Peyramale, a řekne:

„Vložte ten obrázek do obálky, sestro, a napište na ni adresu: Důstojný pan děkan Maria Dominik Peyramale, Lurdy.“

„Jen ten obrázek a nic víc?“ ptá se udiveně sestra Natálie.

„To stačí,“ řekne Bernadetta.

Když je Natálie na odchodu, Bernadetta ji zavolá zpátky.

„Sestro, připište k tomu: Milý pane faráři, Bernadetta Soubirousová na vás vzpomíná!“

O hodinu později přepadne Bernadettu záchvat slabosti. Ještě týž večer ji přenesou do nemocnice. Definitivně.

Bernadettini příbuzní

František Soubirous
Luisa Soubirousová *rodiče*
Marie, *její sestra*
Jan Maria
Justin, *její bratři*
Teta Bernarda Casterotová, *její kmotra*
Teta Lucilla Casterotová

Sousedé

André Sajou, *kameník*
Paní Sajouová
Jan Bouhouhorts
Croisina Bouhouhortsová
Dítě Bouhouhortsovic
Piguno
Paní Ourousová
Paní Germaine Ravalová
Paní Gozosová
Ludvík Bouriette, *štěrkař*
Švec Barringues
Otec Babou
Paní Milletová, *bohatá vdova*
Paní Baupová
Elfrida Lacrampová, *dámy z dobré společnosti*
Antonie Peyretová, *švadlena*
Antonín Nicolau, *mlynář*
Matka Nicolauová

Osobnosti z Lurd

Maria Dominik Peyramale, *děkan*
Abbé Pomian
Abbé Pènes, *jeho kaplani*
Otec Sempet
Adolf Lacadé, *purkmistr*
Courrèges
Capdeville, *jeho tajemníci*
Vital Dutour, *státní návladní*
Jacomet, *policejní komisař*
Rive, *vyšetřující soudce*
Duprat, *smírčí soudce*
D'Angla, *brigadýr četnictva*
Belhache, Pays, *četníci*
Callet, *městský strážník*
dr. Dozous, *městský lékař*
dr. Lacrampe
J. B. Estrade, *berní správce*
Clarens, *ředitel lycea*
Duran, *kavárník*
Cazenave, *pošt mistr*
Doutreloux, *postilion*
Maisongrosse, *pekař*
Jana Abadiová
Kateřina Mengotová
Anička Courrègesová, *Bernadettiny spolužačky*
Magdaléna Hillotová
Antonie Gazalsová

Stát

Císař Napoleon III.
Císařovna Eugenie
Paní Bruatová
Roulland, *ministr kultu*
Fould, *ministr financí*
Delangle, *ministr spravedlnosti*
Baron Massy, *prefekt departmentu Vysoké Pyreneje*
Duboë, *podprefekt*
Falconnet, *vrchní státní návladní*

Církev

Papež Pius XI.

Bertrand Sévère Laurence, *biskup tarbeský*

Msgre Forcade, *biskup neverský*

Msgre Thibaut, *biskup montpelliernský*

Kláster neverských sester

Matka Josefina Imbertová, *představená*

Matka Marie Terezie Vauzousová, *novicmistryně*

sestra Žofie

sestra Natálie

Hyacinthe de Lafite, *báseník a literát*

Osobní předmluva / 7

Řada první – 11. února 1858

V „žaláři“ / 11

Massabielle, vykřičené místo / 14

Bernadetta nic neví o nejsvětější Trojici / 22

Kavárna Pokrok / 26

Není roští / 34

Vzteklé a bolestné vytí Gavy / 39

Dáma / 47

Jak cizí je ten svět / 53

Paní Soubirousová je bez sebe / 58

Bernadetta se nesmí oddávat snům / 68

Řada druhá – buďte tak laskavá

Přifičí kámen / 77

První slova / 90

Poslové vědy / 105

Přerušená tajná porada / 121

Vypovězení války / 129

Dáma a četnictvo / 143

J. B. Estrade se vrací od jeskyně / 151

Děkan Peyramale vyžaduje zázrak s růží / 159

Místo zázraku pohoršení / 168

Blýskavice / 178

Řada třetí – pramen

Nazítří po pohoršení / 187
Výměna růženců čili: miluje mě / 194
Louisdor a pohlavek / 204
Bouhouhortsovic dítě / 215
Zahráváš si s ohněm, Bernadetto / 221
Dozvuky aneb pitvory zázraku / 230
Oheň si zahrává s tebou, Bernadetto / 239
A. Lacadé se odváží státnického činu / 247
Biskup odhaduje následky / 255
Rozloučení poslední / 261

Řada čtvrtá – stíny milosti

Sestra Terezie opouští město / 273
Do boje zasáhne psychiatr / 280
Digitus Dei čili biskup dává Dámě příležitost / 288
Jedna analýza a dvě urážky Veličenstva / 295
Dáma přemáhá císaře / 307
Bernadetta mezi mudrci / 316
Poslední pokušení / 326
Bílá růže / 337
Novicmistryně / 346
Má chvíle ještě nepřišla / 354

Řada pátá – zásluha utrpení

Ruce víly / 367
Moc návštěv najednou / 374
Znamení / 380
Ne, pro mne pramen neteče / 388
Ďábel dotírá na Bernadettu / 394
Peklo těla / 401
Lurdský blesk / 409
Nemiloval jsem / 414
Miluji / 420
Padesátý Zdrávas / 429

Osoby románu / 437

FRANZ WERFEL

*Píseň
o Bernadettě*

EDICE SVĚTOVÁ PRÓZA

Z německého originálu
Das Lied von Bernadette,
vydaného v roce 1981 nakladatelstvím
S. Fischer Verlag, Frankfurt am Main,
přeložila Jitka Fučíková

Ilustrace Mikuláš Medek
Obálka a grafická úprava Anna Kožuriková

Vydalo nakladatelství Vyšehrad,
spol. s r. o., v Praze roku 2017
jako svou 1566. publikaci
Vydání osmé. AA 23,35. Stran 448
Redigovala Blanka Koutská
Odpovědná redaktorka Radka Fialová
Vytiskla Tiskárna Finidr, spol. s r. o.
Doporučená cena 398 Kč

Nakladatelství Vyšehrad, spol. s r. o.
Praha 3, Víta Nejedlého 15
e-mail: info@ivysehrad.cz
www.ivysehrad.cz

ISBN 978-80-7429-795-3